

УДК 323

Гон М. М.

ЕТНІЧНИЙ РАКУРС ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

(Рец.: Савойська С. Наукове кредо Володимира Панібудьласки у новітніх парадигмах історично-політичного простору : Монографія / Світлана Савойська. – К. : Просвіта, 2012. – 384 с.)

Гон М. М. Этнический ракурс политических процессов в Украине

Рецензия на монографию: Савойская С. «Научное кредо Владимира Панибудьласки в новейших парадигмах историко-социологического пространства» (К. : Просвіта, 2012. – 384 с.).

Gon M. M. Ethnic perspective of political processes in Ukraine

In review the monograph of S. Savoyiska «The scientific credo of Vladimir Panibudlaska in new paradigms of historical and political space» (Kiev : Prosvita, 2012. – 384 p.) is analyzed.

Центральною постаттю рецензованої праці є доктор історичних наук, професор Володимир Федорович Панібудьласка. Його наукову позицію, котра поступово формувалася в процесі написання й опублікування майже 500 праць (с. 198), автор книги висвітлює на тлі нової епохи, формування якої започаткувала політична й економічна криза СРСР, котра завершилися т. зв. парадом суверенітетів. Враховуючи такі суспільні реалії, С. Савойська аналізує наукові студії й викладацьку практику В. Панібудьласки у тій системі координат, які визначені нею в назві рецензованої книги як «новітні парадигми історично-політичного простору».

Постання суверенної Української держави супроводжувалось поступовим формуванням нової галузі знань – етнополітології. Саме в її теоретико-методологічному полі В. Панібудьласка досліджував діяльність влади в етнічно гетерогенних країнах. Пріоритетним завданням Української держави, – висновує С. Савойська, аналізуючи погляди вченого, – є забезпечення міжнаціональної злагоди й толерантної їх взаємодії (с. 199).

Інша проблема, яка простежується в рецензованій книзі, – питання управління державою. Автор книги звертає увагу на осмислення В. Панібудьласкою механізмів консолідації громадян України. Вона стверджує, що «...Українська держава, на думку В. Панібудьласки, не може належати росіянам або етнічним українцям: вона має бути державою для всіх етносів і націй, які тут мешкають... Своєрідність ситуації, – стверджує С. Савойська, аналізуючи погляди вченого, – полягає у тому, що відбувається два паралельні процеси – становлення державності й подальша консолідація української нації як багатоетнічної та полікультурної спільноти» (с. 215). Таке розуміння ним суспільно-політичної атмосфери початку 1990-х рр. відображає аналітичний потенціал В. Панібудьласки як вченого й аналітика.

Автор книги має рацію, коли, узагальнюючи міркування вітчизняного наукового середовища, стверджує, що особливості управлінської діяльності в Україні на початку другого десятиліття ХХІ ст. засвідчили наявність ознак кризи демократії. «Органи політичної влади, – розмірковує С. Савойська, – діють на свій розсуд: з процесу прийняття рішень вони практично вилучили метод знаходження компромісу, принцип гласності, права та свободи громадян» (с. 160). Це, на її думку, призводить до подальшого дистанціювання влади і опозиції, сприяє усталенню процесу регіоналізації України.

Розмірковуючи над вузловими темами, що їх осмислював В. Панібудьласка (зокрема – питання Голодомору, депортацій, колективізації, хлібозаготівлі, репресії тоталітарного

режиму 1930-х рр., федералізації України, «мовно-політичний сепаратизм» (с. 204), заходи, спрямовані на денаціоналізацію українців тощо), автор книги наголошує на ретроспективному методі, який, з точки зору Володимира Федоровича, був найважливішим, ключовим для осягнення витоків міжетнічної напруги в Україні після проголошення її суверенітету. Особливо значимим з його точки зору був період поміж двома світовими війнами (с. 200) – час, коли різні етнонаціональні спільноти визначали свою позицію на політичній шахівниці, керуючись пріоритетами захисту своєї самості й групових інтересів у різних сферах суспільного життя загалом.

Автор книги звертає увагу на вивчення Володимиром Федоровичем політики етноциду. Перераховані нею компоненти, що їх виділяв вчений для визначення його сутності, зокрема – нищення національної культури, історичної пам'яті тощо (с. 209), свідчать про те, що він влучно сфокусував особливості такої форми знищення цільових груп.

Цікавим елементом рецензованої книги є констатація такої суспільно важливої проблеми, як «переосмислення національної ідеї». Першочергове значення в ній, вважав В. Панібудьласка, мають відігравати толерантність, злагода, а її політичним підґрунтям, вважав він, згідно висновку С. Савойської, – «...повинні виступати плюралізм думок, економічний лібералізм, ідеї національно-культурної автономії...» (с. 206).

Одна з тем, яку осмислював вчений, – питання регіоналізму. Значний вплив у ній в інтерпретації В. Панібудьласки відіграє мовна проблема. Її він класифікує як «мовно-політичний сепаратизм», обстоює думку, згідно якої він є видом конфлікту етнополітичного (с. 230).

Констатуючи цю позицію В. Панібудьласки, зауважимо, що проблеми мови, віросповідання тощо вітчизняні, як, до слова, і зарубіжні вчені зазвичай класифікують як конфлікти ціннісні. Тим часом Володимир Федорович, як свідчить узагальнення його наукової спадщини автором рецензованої книги, послідовно використовував словосполучення «мовно-політичний сепаратизм». Оперування ним, на наш погляд, є продуктивним. Проте, враховуючи наголос на категорії «сепаратизм» як ознаці суспільно-політичного життя, детермінантою якої слугує мовна проблема, ті дослідники, котрі вбачають у ньому одну із варіацій ціннісного конфлікту, мають здійснювати подальше теоретичне обґрунтування цієї категорії. Тим паче, що мовно-політичні конфлікти сам Володимир Федорович трактував однією з форм вияву мовно-політичного сепаратизму (с. 262).

Один з розділів рецензованої книги присвячений такому суспільно актуальному завданню, як консолідація громадян України. Основним інструментом його реалізації трактується об'єднання останніх на ґрунті національної ідеї (с. 281). Її Володимир Федорович «...розумів, – узагальнює його погляди С. Савойська, – як надетнічну, інтегральну, як сукупність уявлень, які поділяють не лише етнічні українці, а й представники інших спільнот» (с. 282).

Здійснений С. Савойською аналіз наукових праць В. Ф. Панібудьласки засвідчує, що сучасні політичні актори наразі неспроможні консолідувати прибічників різних політичних сил на ґрунті національної ідеї, «...оскільки їх ідеології – проросійська ліва та проукраїнська права – і до цього часу знаходяться в стані постійного протистояння та ворожнечі» (с. 299).

Аналізуючи ті складові численних компонентів етнополітичних процесів, що вивчалися В. Ф. Панібудьласкою й сформували його наукове кредо, С. Савойська часто вдається до аналізу праць інших вчених, які досліджували ці проблеми. Такий підхід дозволяє сприймати позицію Володимира Федоровича з тих чи інших питань суспільно-політичного життя України в просторі тих оцінок і суджень, які в різний час висловлювалися численними представниками вітчизняного наукового середовища. Щоправда, інколи розлогий аналіз поглядів його представників відводить читача книги від основного її фігуранта – В. Ф. Панібудьласки. Як результат, обрана автором рецензованої праці концепція створює ту ситуацію, яка, з одного боку, є виграшною (відтворення наукових поглядів Володимира

Федоровича на тлі оцінок інших дослідників), а, з іншого, програшною: подекуди проблема його наукового кредо губиться за аналізом праць інших учених. Водночас зауважимо: висновки, що сформульовані С. Савойською, досить детально й предметно узагальнюють наукові й світоглядні горизонти В. Ф. Панібудьласки, конкретизують численні компоненти його наукової спадщини.

Аналізуючи наукову позицію В. Ф. Панібудьласки, С. Савойській варто було б конкретизувати окремі категорії, які використані нею. Йдеться, зокрема, про словосполучення «територіальні соціально-політичні спільноти» (с. 284–293 та ін.). Адже слово «територіальні» засвідчує врахування автором книги фактору регіоналізму, а словосполучення «соціально-політичні спільноти» – констатацію об'єднання частини громадян України на засадах певних політичних постулатів. Звідси й вислови на кшталт «територіальні соціально-політичні спільноти лівого спрямування» (с. 293), які, на наш погляд, потребують обґрунтування.

Окрім цього, широко представлені в книзі С. Савойської тестові завдання (с. 47–143) бачаться зайвими: такими, які, на наш погляд, не вписуються в загальну архітектуру її праці.

Монографію Світлани Савойської «Наукове кредо Володимира Панібудьласка у новітніх парадигмах історико-політичного простору» можна трактувати працею вдячної учениці, колеги, котра стала одним із дослідників, поле наукових інтересів якої визначене одним із ракурсів наукового доробку авторитетного вітчизняного вченого. Сукупність його поглядів на актуальні проблеми етнополітичних процесів в Україні, зокрема – аналіз тих соціально-політичних причин, які стали каталізаторами сепаратистських настроїв і суперечностей в Україні, й визначили предмет її праці.